२. **अनुच्छेदमा आउने अघिल्ले वाक्यलाई के भनिन्छ ?**

(क) शीर्षवाक्य (ख) मुख्य वाक्य

(ग) बीच वाक्य (घ) निर्धारक वाक्य

३. **अनुच्छेदमा जम्मा कति भाग हुन्छन् ?**

(क) दुई (ख) तीन

(ग) चार (घ) पाँच

४. **कस्तो अनुच्छेदमा कल्पना र भावनाका सहायताले भाव व्यक्त गरिन्छ ?**

(क) वस्तुपरक (ख) तार्किक

(ग) आत्मपरक (घ) व्यङ्ग्यात्मक

५. **विषयवस्तुलाई नै मुख्य आधार बनाइ वर्णनात्मक शैलीमा लेखिने अनुच्छेद कुन हो ?**

(क) वस्तुपरक (ख) विश्लेषणात्मक

(ग) आख्यात्मक (घ) आत्मपरक

विषयगत प्रश्न

१. नजिकै आउँदै गरेको परीक्षालाई लिएर मनमा उठेका कुराहरू समेटेर एउटा अनुच्छेद लेख्नुहोस् ।

२. विद्यार्थी जीवनमा अनुशासनको महत्व शीर्षकमा १०० शब्दसम्मको एक अनुच्छेद लेख्नुहोस् ।

३. 'शिक्षा एक अमूल्य धन' शीर्षकमा एउटा अनुच्छेद लेख्नुहोस् ।

४. शैक्षिक भ्रमणमा अनुभूति गरेका विषयलाई समेटेर एक अनुच्छेद लेख्नुहोस् ।

५. मातृभूमि शीर्षकमा एउटा अनुच्छेद तयार गर्नुहोस् ।

६. कवि माधवप्रसाद घिमिरेको परिचय र प्रवृत्ति खोजेर एक अनुच्छेद तयार गर्नुहोस् ।

☑

एकाइ ८

व्यावहारिक लेखन

८.१ व्यावहारिक लेखनको परिचय

कुनै पनि व्यक्ति वा संस्थाले दैनिक एवम् सामाजिक व्यवहारका कार्यहरूमा लेख्ने लेखोटलाई व्यावहारिक लेखन भनिन्छ । मानिसले समय र परिस्थिति अनुसार विभिन्न चिठी, निवेदन, निमन्त्रणा, विज्ञापन, शुभकामना र बधाई लेख्ने वा दिने गर्नुपर्दछ । यसरी आवश्यकता अनुसार लेखिने विज्ञापन, शुभकामना, बधाई चिठी, आदिलाई नै व्यावहारिक लेखन भनिन्छ । घरायसी सूचना आदान प्रदान गर्न चिठी लेखिन्छ । कार्यालयमा आवश्यक कार्यका लागि अनुरोध गर्न निवेदन लेखिन्छ । आफ्ना वस्तु तथा सेवाको प्रचार प्रसार गर्न विज्ञापन लेखिन्छ । चाडपर्व विशेष र नयाँ वर्षमा शुभकामना आदानप्रदान गरिन्छ । आफ्ना आफन्त वा संस्थामा आवद्ध व्यक्तिले गरेको प्रगतिमा बधाइ दिइन्छ । यसरी विभिन्न अवसरमा लेखिने लेखनलाई व्यावहारिक लेखन भनिन्छ । ती मध्ये पाठ्यक्रममा उल्लेख भएका विज्ञापन, शुभकामना, बधाईज्ञापन र व्यक्तिवृत्तको चर्चा गरिन्छ ।

(क) विज्ञापन

कुनै पनि वस्तु तथा संस्थाको सार्वजनिक रूपमा सन्देश प्रसार प्रचार गर्नुलाई विज्ञापन भनिन्छ । यो सर्वसाधारण तथा ग्राहकहरूलाई आकर्षित गरेर उत्प्रेरणा जगाउने सन्देश हो । विज्ञापन व्यापार, व्यवसाय बढाउने प्रभावकारी माध्यम हो । यसमा शीर्षक, सन्देश र प्रचारक गरी तीन महत्वपूर्ण अङ्गहरू रहेका हुन्छन् । विज्ञापनमा प्रयोग गरिने शीर्षक उपशीर्षकले कुन वस्तु तथा सेवाको विज्ञापन हो भन्ने सङ्केत गर्दछ । सन्देश चाहिँ विज्ञापनको मुख्य अङ्ग हो । यसमा विभिन्न सुक्ति, कवितांश र आकर्षक भाषाशैलीमा वस्तु तथा सेवाको बढाइचढाइ वर्णन गरिएको हुन्छ । विज्ञापनको अन्तिम अङ्ग प्रचारक वा प्रयोजकको नाम र ठेगाना हो; यसमा कुन व्यक्ति तथा संस्थाले प्रचार गरेको हो । त्यसको नाम र ठेगाना उल्लेख गरिन्छ ।

विज्ञापनको प्रचारप्रसारका माध्यम पत्रपत्रिका, रेडियो, टेलिभिजन, पोस्टर आदि हुन् । यी माध्यम अनुसार सचित्र वा प्रभावकारी वाणीका सहायताले विज्ञापन

प्रसार गरिन्छ । यसमा प्रयोग गरिने भाषा सङ्क्षिप्त, आकर्षक, सुक्तिमय, आदरार्थी युक्त, अनुरोधमूलक र अतिशयोक्तिमूलक हुनुपर्दछ । यहाँ विज्ञापनका केही नमुनाहरू प्रस्तुत गरिएको छ :

विज्ञापन नमुना १

खुसीको खबर !!! खुसीको खबर !!!

मध्यपश्चिम विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत स्नातक तह बी.एड. पहिलो सेमेस्टरमा अध्ययन गर्नेहरुका लागि उपप्राध्यापक खुमबहादुर खड्काद्वारा लिखित **अनिवार्य नेपाली** पुस्तक सर्वत्र बजारमा उपलब्ध छ । सरल भाषाशैलीमा लेखिएको यो पुस्तक स्नातक तहका विद्यार्थीहरूका लागि अत्यन्त उपयोगी भएकाले समयमै आफ्नो प्रति सुरक्षित गर्नुहोला ।

यस पुस्तकका विशेषताहरू

- म.प.वि.को पाठ्यक्रममा पूर्ण रूपले आधारित
- विषयवस्तुको क्रमवद्ध, स्पष्ट र स्तरीय प्रस्तुति
- आवश्यक सरल र सहज उदाहरणवाट स्पष्ट पारिएको
- पर्याप्त अभ्यासहरू समावेश गरिएको ।
- संत्रान्त परीक्षामा सोधिएका पुराना प्रश्नपत्रहरू राखिएको ।

आदित्य बुक्स एन्ड डिस्ट्रिव्युटर्स
बागबजार, काठमाडौं

नमुना -२

ख) शुभकामना

आफ्ना दाजुभाइ, दिदीबहिनी, इष्टमित्र, शुभचिन्तक, ग्राहक आदिलाई जन्मदिन, चाडपर्व तथा नयाँ वर्षको अवसरमा सुख, शान्ति, समृद्धि र उत्तरोत्तर प्रगतिको कामना गरी पठाइने सन्देशलाई शुभकामना भनिन्छ । शुभकामना सन्देश पत्रपत्रिका, रेडियो, टेलिभिजनमार्फत छापेर वा प्रसारण गरेर दिइन्छ । केही शुभकामनाका नमुना निम्न लिखित छन् :

नमुना १

हार्दिक शुभकामना

विजया दशमी, शुभ दीपावली तथा छठ पर्वको पावन अवसरमा सम्पूर्ण लेखक, प्राध्यापक, विद्यार्थी तथा ग्राहक महानुभावहरूलाई सुख, शान्ति, सुस्वास्थ्य एवम् समृद्धिका लागि हार्दिक मङ्गलमय शुभकामना व्यक्त गर्दछौं ।

आदित्य बुक्स एन्ड डिस्ट्रिव्युटर्स
काठमाडौं

नमुना -२

नव वर्ष २०७८ को उपलक्ष्यमा सुख, शान्ति तथा समृद्धिका लागि हार्दिक मङ्गलमय शुभकामना

कुनाल हमाल
अध्यक्ष
जनरल इन्सोरेन्स कम्पनी लि.

(ग) बधाई ज्ञापन :

कुनै खास व्यक्ति, संस्था वा समुदायको उपलब्धि उन्नति, प्रगति र सफलताको विषयलाई लिएर प्रदान गरिने शुभेच्छालाई बधाइ ज्ञापन भनिन्छ । बधाई ज्ञापन गर्दा उन्नति गर्ने व्यक्ति वा नाम, उपलब्धिको विवरण, समय, हर्षको भाव र बधाई दिने व्यक्ति वा संस्थाको नाम र ठेगाना उल्लेख गरिन्छ । जस्तैः

नमुना -१

हार्दिक बधाई तथा शुभकामना

हाम्रो आदरणीय दाजु सुरज उप्रेतीज्यू पूर्णिमा विकास बैंक लि. को गरिमामय अध्यक्ष पदमा चयन हुनु भएकोमा हार्दिक बधाइ तथा कार्यकालको पूर्ण सफलताको शुभकामना प्रकट गर्दछौं ।

कवीर अटोमोबाइल्स परिवार
वुटवल, कातिकानगर

नमुना -२

हार्दिक बधाई

फोटो

मध्यपश्चिम विश्वविद्यालय सुर्खेतका प्राध्यापक आनन्दप्रसाद सुवेदीज्यू परीक्षा व्यवस्थापन प्रमुख जस्तो गरिमामय पदमा मनोनयन हुनु भएकोमा हार्दिक बधाई ज्ञापन गर्दै कार्यकालको पूर्ण सफलताको शुभकामना व्यक्त गर्दछौं ।

क्याम्पस प्रमुख
शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय क्याम्पस
वीरेन्द्रनगर, सुर्खेत

(घ) व्यक्तिवृत्त :

अङ्ग्रेजी बायोडाटाको समानार्थी नेपाली शब्द व्यक्तिवृत्त हो । यसलाई वैयक्तिक विवरण पनि भनिन्छ । यो व्यक्तिको परिचय, शैक्षिक योग्यता, तालिम तथा अनुभव आदि समेटर बनाइने संक्षिप्त विवरण हो । यो संक्षिप्तमा व्यक्तिको

परिचय दिने उद्देश्यले बनाइन्छ । विशेष गरी जागिरका लागि निवेदन दिँदा निवेदनका साथमा यसलाई समावेश गरिन्छ । यस वाहेक अन्य विभिन्न प्रयोजनका लागि पनि व्यक्तिवृत्त तयार गरिन्छ । जस्तैः

व्यक्तिवृत्तको नमुना

व्यक्तिवृत्त

नाम	:	खुमबहादुर खड्का
जन्ममिति	:	वि.सं. २०४०/१२/२४ (इ.सं. १९८४-०४-०६)
बुवाको नाम	:	पदमबहादुर खड्का
आमाको नाम	:	गीतादेवी खड्का
स्थायी ठेगाना	:	खजुरा गा.पा. ४, धर्मभक्त टोल, बाँके
अस्थायी ठेगाना	:	वीरेन्द्रनगर नगरपालिका १०, सुर्खेत
वैवाहिक स्थिति	:	विवाहित
लिङ्ग	:	पुरुष
भाषागत ज्ञान	:	नेपाली , अङ्ग्रेजी, हिन्दी, अवधी
राष्ट्रियता	:	नेपाली
धर्म	:	हिन्दू
नागरिकता नं.	:	९०००
मोबाइल नं.	:	९८४८०९०१०८
इमेल ठेगाना	:	*khumkhadka99@gmail.com*

शैक्षिक योग्यता :

क्र.सं.	तह	शैक्षिक संस्था	उत्तीर्ण मिति	श्रेणी
१.	एम.एड.(नेपाली)	त्रि.वि.	वि.सं. २०६९	प्रथम
२.	एक वर्षे बी.एड. (नेपाली)	त्रि.वि.	वि.सं. २०६३	द्वितीय
३.	बी.ए. (नेपाली)	त्रि.वि.	वि.सं. २०६१	द्वितीय
४.	आइ.ए.(नेपाली)	त्रि.वि.	वि.सं. २०५८	द्वितीय
५.	एस.एल.सी.	नेपाल बोर्ड	वि.सं. २०५५	द्वितीय

तालिम :

- शोध प्रस्ताव तथा शोधपत्र लेखन तालिम (वि.सं. २०७१) सुर्खेत : रिसर्च म्यानेजमेन्ट सेल ।

- अनुसन्धानमा ए.पी.ए. ढाँचाको प्रयोग सम्बन्धी कार्यशालामा सहभागी, सुर्खेतः मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय, म.प.वि. ।
- छन्द कविता लेखन एवम् वाचनकला प्रशिक्षण (२०६६),बाँके : भेरी साहित्य समाज ।

अनुभव :

- उपप्राध्यापक नेपाली शिक्षा (२०७० देखि हालसम्म), सुर्खेत : मध्यपश्चिमाञ्चल विश्वविद्यालय ।
- अभ्यास शिक्षण प्रमुख शिक्षाशास्त्र सङ्काय (२०७१) सुर्खेत : मध्यपश्चिमाञ्चल विश्वविद्यालय ।
- स्नातकोत्तर र स्नातक तहका प्रश्नपत्र निर्माण, उत्तरपुस्तिका परीक्षण र संपरीक्षणको अनुभव ।

प्रकाशित पुस्तक

क्र.सं.	पुस्तकको नाम	लेखक	प्रकाशक
१.	डायास्पोरा नेपाली साहित्य र समालोचना (२०७५)	एकल	सनलाइट पब्लिकेसन, कीर्तिपुर
२.	अनिवार्य नेपाली (बी.एड. दोस्रो सेमेस्टर) (२०७५)	संयुक्त	दाजुभाइ पब्लिकेसन
३	अनिवार्य नेपाली (२०७६)	एकल	जेके पब्लिकेसन, सुर्खेत
४	अनिवार्य नेपाली (२०७८)	एकल	आदित्य बुक्स, काठमाडौं

अभ्यास

विषयगत प्रश्न

१. एउटा प्रतिष्ठित विद्यालयमा विद्यार्थी भर्नाका लागि आवश्यक पर्ने विज्ञापनको नमुना तयार गर्नुहोस् ।
२. नयाँ वर्षका उपलक्ष्यमा सिर्स्ने पुस्तक पसलका नामबाट दिइने शुभकामना तयार गर्नुहोस् ।
३. आफू अध्ययनरत क्याम्पसका एक जना प्राध्यापकले विद्यावारिधि उपाधि हासिल गर्नुभएको सन्दर्भलाई समेटेर एउटा बधाई ज्ञापनको नमुना तयार गर्नुहोस् ।
४. आफ्नो सम्पूर्ण सूचना समेटेर एउटा व्यक्तिवृत्तको नमुना तयार गर्नुहोस् ।
५. सिजि फुड्स कोहलपुरबाट उत्पादित वाइवाइ चाउचाउको प्रचार प्रसारका लागि एउटा विज्ञापन तयार गर्नुहोस् ।
६. झरना नर्सरी, वीरेन्द्रनगर सुर्खेतबाट उत्पादित फलफूलका बोटबिरुवा र गमलाको प्रशस्त व्यापार गर्ने उद्देश्यले आवश्यक पर्ने विज्ञापनको नमुना तयार गर्नुहोस् ।

☑

एकाइ ८

निबन्ध लेखन

८.१ निबन्धको परिचय

निबन्ध शब्द 'बन्ध' धातुमा 'नि' उपसर्ग लागेर बनेको हो । यसको शाब्दिक अर्थ राम्ररी बाँधिएको भन्ने हुन्छ । जीवन र जगत्का जुनसुकै विषयलाई लिएर आत्मपरक वा वस्तुपरक शैलीमा लेखिएको स्वतन्त्र रचनालाई निबन्ध भनिन्छ । कुनै विषयमा केन्द्रित भई सुगठित ढङ्गमा बाँधिएको रचना नै निबन्ध हो । यसमा कुनै विषय वा वस्तुका प्रकृति, स्वरूप, विशेषता, गुणदोष आदि केलाएर आफ्ना अनुभूतिलाई स्वतन्त्र किसिमले व्यक्त गरिएको हुन्छ । यो विचार प्रधान साहित्यिक विधा हो । यसमा विषयवस्तुसँग सम्बन्धित विभिन्न तथ्यहरूलाई वैचारिक ढङ्गले प्रस्तुत गरिन्छ । कल्पना र भावनाका सहायताले विषयवस्तुलाई कलात्मक बनाएर प्रस्तुत गरिन्छ । विचारको प्रवाहसँगै अनुभूतिका रागहरू प्रस्ततु गरिन्छ । कलात्मक भाषाका माध्यमबाट आत्मप्रकाशनको प्रयास निबन्धमा गरिएको हुन्छ । यसरी कुनै पनि विषयवस्तुलाई लिएर विचार कल्पना र भावनाले राम्ररी सुव्यवस्थितहरूमा बाँधेर प्रस्तुत गरिने साहित्यिक विधा नै निबन्ध हो ।

८.२ निबन्धका प्रकार :

निबन्धलाई विभिन्न आधारमा वर्गीकरण गरिएको पाइन्छ । अभिव्यक्तिका आधारमा निबन्धलाई वर्णनात्मक, विवरणात्मक, विचारात्मक र भावनात्मक गरी चार प्रकारमा वर्गीकरण गर्न सकिन्छ । विषयवस्तु र शैलीका आधारमा भने निबन्ध वस्तुपरक र आत्मपरक गरी मुख्य दुई प्रकारका हुन्छन् :

(क) **वस्तुपरक निबन्ध :** कुनै पनि विषय वा शीर्षकमा बढी केन्द्रित भई तथ्यहरूको विवरण र वर्णन गरिने निबन्धलाई वस्तुपरक निबन्ध भनिन्छ । यसमा यथार्थपरक ढङ्गले कुनै पनि विषयवस्तुको वर्णन गरिन्छ । त्यसका गुण, विशेषता, महत्व आदिको प्रस्तुति गरिन्छ । यो निजात्मक नभएर परात्मक शैलीमा लेखिन्छ । यसमा तृतीय पुरूष दृष्टिविन्दुको प्रयोग गरिन्छ । यस्ता निबन्धमा निबन्धकारले कल्पना र